

پیش‌بینی رفتارهای پرخطر بر اساس هیجان‌خواهی و عوامل جمعیت‌شناسی در دانشجویان دانشگاه اصفهان

* حسینعلی مهربانی

** دکتر محمد باقر کجباف

*** عزیزالله مجاهد

چکیده

بروز رفتارهای پرخطر پیامدهای نامطلوبی به همراه دارد. به علت شناسی بروز رفتارهای پرخطر و عوامل همبسته با آن و تدوین برنامه‌های مداخله‌ای، کمتر توجه شده است. لذا هدف از اجرای این پژوهش، بررسی رابطه بین رفتارهای پرخطر با هیجان‌طلبی و متغیرهای جمعیت‌شناسی و پیش‌بینی هیجان‌خواهی بر اساس این دو مجموعه متغیر در دانشجویان دانشگاه اصفهان مدنظر قرار گرفت. بدین منظور در یک طرح پژوهشی توصیفی از نوع همبستگی، ۳۷۷ (۱۸۳ پسر و ۱۹۴ دختر) دانشجوی دانشگاه اصفهان به شیوه تصادفی طبقه‌ای نسبی انتخاب و با مقیاس هیجان‌طلبی زاکرمن و پرسش‌نامه رفتارهای پرخطر و پرسش‌نامه محقق ساخته ویژگی‌های جمعیت‌شناختی ارزیابی شدند. نتایج تحلیل رگرسیون لجستیک نشان داد که جنسیت دانشجوی، سن پدر به همراه «تجربه طلبی»، «فقدان بازداری»، «حساسیت به یکنواختی» و «خطرجویی و ماجراجویی» به پیش‌بینی ۸/۸٪ از احتمال تعلق به گروه دانشجویان دارای رفتار پرخطر قادر می‌باشد، ($P < 0/05$). یافته‌های این پژوهش بیان‌گر نقش جالب توجه مؤلفه‌های هیجان‌خواهی در تبیین رفتارهای پرخطر است که بر نقش برخی متغیرهای فردی - خانوادگی در گرایش به رفتارهای پرخطر اشاره دارد.

کلیدواژه‌ها:

رفتارهای پرخطر، هیجان‌طلبی، فقدان بازداری، حساسیت نسبت به یکنواختی، تجربه طلبی، خطرجویی و ماجراجویی و دانشجویان دختر و پسر.

مقدمه

امروزه، رفتارهای پرخطر^۱ به رفتارهایی گفته می‌شود که سلامت و بهزیستی نوجوانان، جوانان و سایر افراد جامعه را در معرض خطر قرار دهد (ماهر، ۱۳۸۳). مرور نظرات مختلف بیان‌کننده آن است که در زمینه رفتارهای پرخطر یک رویکرد قطعی ارائه نشده است (رولیسون و شرمن^۲، ۲۰۰۲)، لیکن نظریه‌های مختلف در بروز رفتارهای پرخطر عوامل مختلفی را دخیل دانسته‌اند؛ گروهی بر استفاده نکردن بهینه از اوقات فراغت در این زمینه اشاره داشته‌اند و گروهی دیگر نقش عوامل اجتماعی را در این زمینه پررنگ‌تر جلوه داده‌اند (ماهر، ۱۳۸۳). برخی مطالعات به عوامل خانوادگی و ضعف نظارت والدین در این زمینه اشاره داشته‌اند، نظریه‌های ویژگی‌های ذاتی، معتقد است تفاوت‌های میان افراد آنها را به طور طبیعی به رفتارهای پرخطر مستعد می‌کند

* نویسنده مسئول: دانشجوی دکترای روان‌شناسی دانشگاه اصفهان mehrahossein@yahoo.com

** دانشیار گروه روان‌شناسی دانشگاه اصفهان

*** استادیار گروه روان‌شناسی دانشگاه علوم پزشکی زاهدان

(کاپلان^۱، ۱۹۸۰). ولی، برای اثبات ویژگی‌های ذاتی خاص به عنوان عامل رفتارهای پرخطر دلایل کافی ارائه نشده است (رولیسون و شرم، ۲۰۰۳).

به علاوه، الگوهای زیستی بر عوامل ژنتیک، تأثیرات هورمونی و رویدادهای دوران بلوغ در پیدایش و بروز رفتارهای پرخطر توجه کرده‌اند (کیمبرلی^۲ و همکاران، ۲۰۰۵). رویکرد رشدی دیگر، بر تحولات زمینه‌های زیستی، روانی و اجتماعی نوجوانی اشاره دارد و معتقد است رفتارهای پرخطر شیوه‌ای برای مقابله با حوادث طبیعی دوران رشد است (لاوری^۳ و همکاران، ۱۹۹۳).

اما از سوی دیگر، از جمله ویژگی‌های شخصیتی مرتبط با رفتارهای پرخطر، «هیجان خواهی^۴» است که همراه با ویژگی‌های دیگری چون خود نظم دهی ضعیف، تکانشی بودن، نوجویی و عاطفه منفی بالا (انجمن الکلی‌های گمنام، ۲۰۰۴)، ادراک خطر پایین (رولیسون و شرم، ۲۰۰۲) و کانون کنترل (زاگرن و آیزنک^۵، ۱۹۷۸) در بروز رفتارهای پرخطر دخیل قلمداد شده‌اند.

هیجان خواهی را، به عنوان یک بعد شخصیتی، ابتدا آیزنک، به عنوان یکی از ویژگی‌های شخصیتی برون‌گرایان، مطرح کرد و سپس زاگرن (۱۹۷۹) آن را بسط و گسترش داد. هیجان خواهی به صورت نیاز به هیجانات و تجارب متنوع، جدید و پیچیده و همچنین، تمایل به پذیرش خطرات جسمی و اجتماعی برای حصول به این گونه تجارب، تعریف شده است. افراد هیجان خواه ویژگی‌های شخصیتی خاصی دارند که رفتار آنها را در موقعیت‌های مختلف هدایت می‌کند. ویژگی اساسی افراد هیجان خواه، گرایش به سوی کسب تجارب جدید و خطرکردن برای رسیدن به این تجارب است. هیجان خواهان دائماً در جستجوی محرک‌های جدید و تازه در محیط زندگی خود هستند و حاضرند آن را به بهای سنگین در معرض خطر قرار دادن حیثیت و اعتبار اجتماعی و حتی سلامتی جسمانی و حیات خود به دست آورند. آنها به احتمال بیشتری افرادی ماجراجو و برون‌گرا هستند که از تکرار و یکنواختی خسته، کسل و بی‌حوصله می‌شوند (شولتز و شولتز، ۱۳۸۳).

از نظر زاگرن هیجان خواهی چهار مؤلفه اصلی دارد و عبارت است از «خطرجویی یا ماجراجویی^۶» که بیان‌گر آن است بعضی افراد به کسب هیجان از طریق فعالیت‌های خطرناک، اما مقبول اجتماع، مانند چتر بازی یا رانندگی سریع مایل هستند، مؤلفه دوم، «تجربه جویی^۷» است و تمایل برخی افراد به کسب هیجان از طریق شرکت در فعالیت‌هایی است که به طور معمول در زندگی رخ نمی‌دهد. آنها ممکن است در پی یافتن دوستان غیرمعمول بوده و مواد مخدر استفاده کنند. مؤلفه سوم، «فقدان بازداری^۸» است و نشان می‌دهد آنهایی که سبک زندگی مرسوم را انتخاب و از آن پیروی می‌کنند، گاه‌گاهی با شرکت در برنامه‌های قمار یا مشروب خواری از این روش زندگی فرار می‌کنند. آنها مشروب می‌خورند تا خود را از بازداری‌های اجتماعی رها کنند، که بخشی از سبک زندگی مرسوم آنهاست. مؤلفه آخر هیجان خواهی «حساسیت نسبت به یکنواختی^۹» نام گذاری شده است و بیان‌گر آن است که بعضی افراد تحمل بسیار کمی نسبت به یکنواختی دارند، آنها به جستجوی برانگیختگی به منظور فرار از روزمرگی تمایل دارند و مایل هستند تا در فعالیت‌های هیجان طلبانه شرکت کنند (فرانکن^{۱۰}، ۱۳۸۴).

از نظر آیزنک هیجان خواهی از صفات موجود در بعد برون‌گرایی/درون‌گرایی شخصیت بوده و به همراه گرایش به دنیای

1. Kaplan
2. Kimberly
3. Lavery
4. Emotion Seeking
5. Zuckerman & Eyzencck
6. Risk taking
7. Experience seeking
8. Disinhibition
9. Border seeking
10. Franken

بیرون، میل مصاحبت با دیگران، مردم آمیزی، جسارت و سلطه‌گری از مشخصه‌های افراد برون‌گراست. او این ویژگی را اساساً فطری می‌داند که از طریق وراثت بر شخصیت تأثیر می‌گذارد. آیزنک بر این باور بود که برون‌گرایان سطح برانگیختگی مغزی بالاتری نسبت به درون‌گرایان دارند و به همین دلیل به انگیزندگی و تحرک نیاز دارند و به طور فعال آن را می‌جویند و بر این اساس، آیزنک علت این امر را زیستی و ژنتیک می‌داند (شولتز و شولتز، ۱۳۸۳).

آپتر (۱۹۹۴) نیز رفتارهایی نظیر خرابکاری، اعمال منافی عفت، رفتارهای انحرافی و حتی جنگ را ناشی از نیاز به برانگیختگی و به تبع آن متأثر از هیجان خواهی می‌داند. به اعتقاد زاگرن (۱۹۷۹) نیاز به برانگیختگی یا هیجان خواهی، همان تمایل شخصی برای جستجوی تجارب جدید، تنوع طلبی، کسب هیجان‌های جدید و اشتیاق زیاد برای خطر کردن است. افراد با هیجان خواهی زیاد به احتمال بیشتری سیگار می‌کشند، الکل می‌نوشند و با سرعت رانندگی می‌کنند. این افراد تصادف و محکومیت‌های بیشتری به دلیل رانندگی به هنگام مستی دارند و فعالیت‌های جنسی زیادی دارند. افراد هیجان خواه، مدام زندگی خود را در معرض خطر قرار می‌دهند. این افراد می‌دانند مقداری خطر وجود دارد، اما معتقد هستند که سطح معینی از خطر برای شاد بودن لازم است (فرانکن، ۱۳۸۴). در واقع، آنها در ادراک خطر مشکلی ندارند؛ بلکه در ارزیابی میزان خطر و هم‌در این که میزانی از خطر برای زندگی روزمره لازم است، از دیگران متمایز می‌شوند.

بی‌تحرکی و تغذیه ناسالم هم از دیگر رفتارهای پرخطری است که می‌تواند از شیوه نامطلوب زندگی ناشی شود. بر اساس تعریف سازمان بهداشت جهانی، رژیم غذایی ناکافی و تغذیه ناسالم از مجموعه رفتارهای پرخطر است که می‌تواند در بروز بیماری‌هایی مانند سکنه، بیماری‌های قلبی و عروقی، سرطان‌ها، ناراحتی‌های گوارشی و انواع بیماری‌های استخوانی تأثیر به‌سزایی داشته باشد (شهری و رفیعی، ۱۳۸۶؛ برکاتی و همکاران، ۱۳۸۴). شیوع این گونه رفتارهای پرخطر مرتبط با تغذیه و تحرک جسمانی در دانشجویان زیاد است؛ رقیبی و پورقاز (۱۳۸۴) نشان دادند که ۹۳٪ دانشجویان رژیم غذایی نامناسب دارند، ۶۵/۷٪ فاقد فعالیت فیزیکی هستند و از سوی دیگر، ۲۲/۹٪ هم به ترک خانه یا خوابگاه و گذران اوقات خود با دوستان ناباب تمایل دارند. خوش فطرت و همکاران (۱۳۸۶) هم دریافت ناکافی چهار ماده مغذی آهن، ویتامین‌های A, C و فریتین سرم و کاهش غلظت هموگلوبین را در دانشجویان دختر ساکن خوابگاه نشان دادند.

مطالعات مختلفی رابطه بین هیجان طلبی و رفتارهای پرخطر را بررسی کرده‌اند: از جمله این مطالعات، تحقیق سیدرز^۱ و همکاران (۲۰۰۹) است که با بررسی نقش مزاج شخصیتی در گرایش به رفتارهای پرخطر در ۲۹۳ دانشجو دریافتند هیجان طلبی بالا علاوه بر آن که افزایش گرایش به مصرف مشروب و مواد را باعث می‌شود، پیامدهای مصرف را نیز- نظیر درگیر شدن در روابط جنسی خطرناک و ارتکاب خشونت- افزایش می‌دهد. براکو^۲ و همکاران، (۲۰۰۹) هم در بررسی تفاوت‌های جنسی دانشجویان در مصرف مشروبات الکلی دریافتند دانشجویان بیشتر در پاسخ به هیجان منفی و رفع کسالت و یکنواختی در کنار چالش بیشتر با دیگران به مشروب خواری اقدام می‌کنند.

رید^۳ و همکاران، (۲۰۰۹) هم نقش هیجان خواهی در گرایش به مصرف مواد و ارتکاب خشونت در دانشجویان دختر و پسر را بررسی کردند و دریافتند هم مصرف مواد و هم گرایش به خشونت جسمی و جنسی با هیجان خواهی به‌ویژه در حیطه حساسیت به یکنواختی و خطرجویی رابطه دارد.

1. Cyders
2. Brecco
3. Reed

هارل^۱ و همکاران، (۲۰۰۹) هم مشکلات مرتبط با الکل در دانشجویان دختر را پیش‌بینی کرده و مشاهده کردند هیجان خواهی بیشتر و بالا بودن فقدان بازداری در آنها به همراه وجود علائم افسردگی و سابقه خانوادگی مشروب خواری، گرایش بیشتر آنها به مصرف مشروب را باعث می‌شود.

آندر هیل^۲ و همکاران، (۲۰۰۸) هم نقش هیجان طلبی و صمیمیت در گرایش به خشونت جنسی در دانشجویان را بررسی کردند. نتایج نشان داد که هیجان طلبی بالا به همراه پایین بودن احساس صمیمیت نسبت به شرکای جنسی افزایش میزان خشونت جنسی را باعث می‌شود. علاوه بر این، فقدان روابط صمیمانه و عاطفی گرم با بزرگسالان دیگر به افزایش خشونت جنسی در آنها منجر می‌شود. مک کولی و کالهن^۳ (۲۰۰۸) هم تصریح می‌کنند گرایش به خلق شرایط تازه و تجربه وضعیت متفاوت به گرایش به افراط در مصرف مشروبات الکلی در دانشجویان دختر می‌انجامد و این امر، احتمال سوءاستفاده جنسی را در آنها افزایش می‌دهد.

مطالعات انجمن الکلی‌های گمنام (۲۰۰۴) نشان داد در مردان همجنس‌گرا، تحریک‌پذیری جنسی، خلق منفی و هیجان خواهی با رفتارهای پرخطر جنسی رابطه دارد. بانکروف^۴ و همکاران، (۲۰۰۴) بین هیجان خواهی در خرده مقیاس «فقدان بازداری» با تجارب جنسی با غیر همجنس رابطه معناداری نشان دادند. بانکروف و همکاران، (۲۰۰۳) دریافتند مقوله فقدان بازداری در مقیاس هیجان طلبی یک پیش‌بینی قوی از تعداد دفعات روابط جنسی در شش ماه گذشته و تعداد شریکان جنسی در یک سال گذشته، ارائه می‌دهد. علاوه بر این آنها تصریح می‌کنند که هیجان خواهی از دو مسیر بر میزان خطرپذیری و بروز رفتارهای پرخطر تأثیر می‌گذارد: اول از طریق افزایش آمادگی برای خطرپذیری در جهت لذت آنی، دوم از طریق تأثیر بر ارزیابی فرد از خطر. مطالعه گرین^۵ و همکاران (۲۰۰۰) در میان دانشجویان نشان داد که هیجان طلبی در پیش‌بینی معنادار چند رفتار پرخطر از جمله مصرف مشروبات الکلی و بزهکاری سهیم است.

هوئل^۶ (۲۰۰۰) در فراتحلیل ۵۳ مطالعه، دریافتند رفتارهای پرخطر به ویژه رفتارهای پرخطر جنسی، با هیجان خواهی و برخی برخی ویژگی‌های شخصیتی نظیر رفتارهای تکانشی، روان نژندی، وجدان گرایی و سازگاری رابطه دارد. مطالعه واگنر^۷ (۲۰۰۱) در میان دانشجویان نشان داد هیجان طلبی در پیش‌بینی معنادار چند رفتار پرخطر از جمله مصرف مشروبات الکلی و بزهکاری سهیم است. لایت و استال^۸ (۱۹۹۳؛ به نقل از رولیسون و شرم، ۲۰۰۲) هیجان طلبی را به عنوان متغیر واسطه‌ای در رابطه با مصرف مواد و رفتارهای پرخطر جنسی مطرح می‌کنند.

هوروات و زاگرم^۹ (۱۹۹۲؛ به نقل از رولیسون و شرم، ۲۰۰۳) به رابطه رفتارهای پرخطر و هیجان طلبی بالا اشاره کردند. پارت و نیومان^{۱۰} (۱۹۹۹) گزارش می‌کنند در مردان فقدان بازداری پیش‌بینی کننده مصرف الکل است، در حالی که اثرات مثبت الکل، تنها پیش‌بینی کننده در زنان بود. استیندر و بلک^{۱۱} (۱۹۸۴) نیز دریافتند دانشجویانی که از حشیش استفاده می‌کردند، در

1. Harrel
2. Underhill
3. McCauley & Calhoun
4. Bancroft
5. Greene
6. Hoyle
7. Wagner
8. Leight & Stall
9. Horvath & Zuckerman
10. Parent & Newman
11. Stinder & Black

خرده مقیاسهای هیجان‌طلبی زاگرم، نمره‌های بالاتری داشتند.

درباره نقش متغیرهای جمعیت شناختی در رفتارهای پرخطر هم مطالعاتی انجام شده است و بر نقش سن، مقطع تحصیلی، محل سکونت، وضعیت تأهل، طبقه اجتماعی و اقتصادی، ترتیب تولد، تحصیلات پدر و مادر و جنسیت در بروز برخی از رفتارهای پرخطر یا مجموعه رفتارهای پرخطر اشاره شده است (شکیبا و همکاران، ۱۳۸۶؛ سراوانی و همکاران، ۱۳۸۶؛ شریف زاده و همکاران، ۱۳۸۶؛ مباحثی، ۱۳۸۴؛ میرزایی، ۱۳۸۶؛ یوسفی و همکاران، ۱۳۸۶ و ثناگوی محرز و همکاران، ۱۳۸۶). ضمن این که زاگرم هم بر وجود تفاوت‌های جنسی در هیجان‌خواهی صحه می‌گذارد (شولتز و شولتز، ۱۳۸۳).

به رغم مطالعات فراوان انجام شده درباره هیجان‌طلبی و بعضاً اشاره به نقش آن در تبیین و پیش‌بینی رفتارهای پرخطر، مطالعه‌ای مشاهده نشد، که این مقوله‌ها را در ایران بررسی کرده باشد. همچنین، مطالعه‌ای انجام نشده است که سطح هیجانی دانشجویان و ارتباط آن را با رفتارهای پرخطر در آنها نشان دهد. بر این اساس، می‌تواند مشخص شود که آیا گرایش دانشجویان به مجموعه رفتارهایی که از آنها تحت عنوان رفتارهای پرخطر یاد می‌شود - نظیر استعمال دخانیات، مصرف مواد و مشروب و داروهای غیرمجاز، روابط جنسی، ضرب و شتم و خشونت و نظیر آن - از میزان هیجان‌خواهی آنها نیز تأثیر می‌پذیرد یا خیر. علاوه بر این، ضروری است نقش متغیرهای جمعیت‌شناسی دانشجویان نیز در کنار مؤلفه‌های هیجان‌خواهی با هدف مشخص کردن نقش احتمالی آنها در تبیین رفتارهای پرخطر بررسی شود.

این مسأله از آن جهت حائز اهمیت است که شناخت مقوله‌های هیجان‌خواهی مرتبط با رفتارهای پرخطر در دانشجویان، در تدوین برنامه‌های مداخله‌ای و برنامه‌های فراغتی این قشر جامعه حائز اهمیت است که نیروهای بالقوه فکری جامعه هستند. بدین منظور، در این پژوهش رابطه بین رفتارهای پرخطر و مؤلفه‌های هیجان‌طلبی و برخی متغیرهای جمعیت‌شناسی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه اصفهان بررسی شد. بر این اساس، اهداف این پژوهش تعیین رابطه بین مؤلفه‌های هیجان‌خواهی و رفتارهای پرخطر در دانشجویان، تعیین رابطه بین رفتارهای پرخطر و متغیرهای جمعیت‌شناختی دانشجویان و همچنین، پیش‌بینی گرایش به رفتارهای پرخطر بر اساس مؤلفه‌های هیجان‌خواهی و متغیرهای جمعیت‌شناختی دانشجویان بود. فرضیه‌های پژوهش هم به این شرح بود:

- ۱- بین مؤلفه‌های هیجان‌خواهی و رفتارهای پرخطر در دانشجویان دانشگاه اصفهان رابطه وجود دارد.
- ۲- بین رفتارهای پرخطر و متغیرهای جمعیت‌شناختی دانشجویان دانشگاه اصفهان رابطه وجود دارد.
- ۳- مؤلفه‌های هیجان‌خواهی و متغیرهای جمعیت‌شناسی به پیش‌بینی گرایش به رفتارهای پرخطر در دانشجویان قادر می‌باشد.

روش‌شناسی

طرح پژوهشی مورد استفاده در این پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی بود؛ از آن جا که در این پژوهش، رابطه بین هیجان‌طلبی و رفتارهای پرخطر بررسی شد، طرح پژوهش از نوع همبستگی بود.

جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانشجویان پسر و دختر شاغل به تحصیل در دوره‌های روزانه و شبانه دانشگاه اصفهان تشکیل می‌دادند. تعداد کل دانشجویان برابر با ۱۰۷۱۶ نفر بود. نمونه آماری این پژوهش را تعداد ۳۷۷ دانشجوی (۱۸۳ پسر و ۱۹۴ دختر) از هر هشت دانشکده دانشگاه اصفهان تشکیل می‌دادند که به طور تصادفی متناسب با حجم، بر حسب دانشکده از تمامی هشت دانشکده دانشگاه اصفهان انتخاب شدند. بدین منظور، پس از تعیین نسبت حجم دانشکده به دانشگاه، همان نسبت از

حجم نمونه از هر دانشکده به شیوه تصادفی از میان دانشجویان آن دانشکده بدون در نظر گرفتن رشته‌های تحصیلی آنها و در کلاس‌های درسی یا سالن مطالعه هر دانشکده انتخاب شدند (جدول ۱).

جدول ۱: توزیع فراوانی جامعه و نمونه آماری بر حسب دانشکده

نام دانشکده	جامعه آماری		نمونه آماری		درصد فراوانی
	تعداد دانشجویان	درصد فراوانی	پسر	دختر	
فنی و مهندسی	۱۱۹۵	۱۱/۱	۲۰	۲۲	۴۲
علوم	۲۵۸۰	۲۴/۱	۴۳	۴۸	۹۱
علوم اداری و اقتصاد	۱۹۹۴	۱۸/۶	۳۵	۳۵	۷۰
ادبیات و علوم انسانی	۱۹۵۸	۱۸/۳	۳۴	۳۵	۶۹
علوم تربیتی و روان شناسی	۱۴۲۷	۱۳/۳	۲۵	۲۵	۵۰
زبان‌های خارجی	۱۰۹۸	۱۰/۳	۹	۲۰	۳۹
تربیت بدنی و علوم ورزشی	۳۱۷	۳/۰	۵	۶	۱۱
زمین شناسی و ریاضی و کامپیوتر	۱۴۷	۱/۳	۲	۳	۵
تعداد کل	۱۰۷۱۶	%۱۰۰	۱۸۳	۱۹۴	۳۷۷

برای سنجش رفتارهای پرخطر از مقیاس سنجش رفتارهای پرخطر (YRBSS)^۱ استفاده شد که با اقتباس از پرسشنامه رفتارهای پرخطر مرکز کنترل بیماری‌های آمریکا (CDC)^۲ در سال ۱۹۸۹، طراحی و تنظیم شده است. مبنای نظری که برنر و همکاران، (۱۹۹۵) درباره این پرسشنامه بدان اشاره می‌کنند، مجموعه رفتارهای مغایر با سلامت جسمانی است که خطر بیماری و مشکلات اجتماعی را افزایش داده و به میزان زیادی مرگ و میر در نوجوانان و بزرگسالان را سبب می‌شود. بر این اساس، این پرسشنامه ارزیابی رفتارهای پرخطر را در حیطه‌های رانندگی، خشونت، استعمال دخانیات، مصرف مشروبات الکلی، مواد مخدر و داروهای روان گردان، تغذیه و تحرک جسمانی و دوستان ناباب به صورت فراوانی و شدت در دوره‌های ماهانه و سالانه در قالب ۷۲ گویه بررسی می‌کند (بخشانی و همکاران، ۱۳۸۶).

فرم مورد استفاده در این پژوهش ۲۱ گویه داشت که شدت رفتارهای پرخطر را در دوره سه ماهه اخیر در حیطه‌های خشونت (حمل سلاح سرد و مشارکت در نزاع فیزیکی)، استعمال دخانیات، مصرف مشروبات الکلی، مواد مخدر و داروهای روان گردان، روابط جنسی پرخطر، تغذیه و تحرک جسمانی و دوستان ناباب ارزیابی کرد. پاسخدهی ۶ گویه این پرسشنامه به صورت بلی/خیر (با نمره گذاری ۰ و ۱) و سایر سؤال‌ها در طیف لیکرت از هرگز تا خیلی زیاد (با نمره گذاری ۰ تا ۴) می‌باشد. با توجه به این که این پرسشنامه، رفتارهای پرخطر را در دو بعد فراوانی و شدت ارزیابی می‌کند، لذا می‌توان نمره شدت گرایش به رفتارهای پرخطر را بر اساس جمع نمره‌های خرده مقیاس‌های پرسشنامه با یکدیگر به دست آورد. طیف نمره آن از صفر تا ۵۴ می‌باشد. در این پژوهش، دامنه نمره‌های بین ۴ تا ۴۳ مشاهده شد. برنر^۳ و همکاران، (۲۰۰۲) پایایی این پرسشنامه را با روش آزمون باز آزمون به فاصله دو هفته و با محاسبه ضریب کاپا برای همه آیت‌ها بین ۰/۲۳ تا ۰/۹۰ به دست آوردند. در ایران هم بخشانی و همکاران، (۱۳۸۶) پایایی آن را با روش بازآزمایی و محاسبه ضریب کاپا برای تمامی آیت‌ها ۰/۸۵ به دست آوردند. در پژوهش حاضر هم پایایی این پرسشنامه به شیوه آلفای کرانباخ برای کل مقیاس رفتارهای پرخطر با اجرا بر ۳۷۷ آزمودنی

1. Young's Risk Behaviors Scale
2. Control Disease Center
3. Brenner

۰/۷۹ به دست آمد. روایی این پرسش نامه هم با روش روایی محتوایی تعیین شد، بر این اساس، نظر سه تن از متخصصان روان شناختی تأیید کننده همخوانی این پرسش نامه با اهداف مورد انتظار از آن بود. به علاوه، برای تعیین نقطه برش این پرسشنامه برای تفکیک دو گروه آزمودنی‌های دارای رفتار پرخطر و بدون رفتار پرخطر بر اساس شدت انجام دادن این گونه رفتارها، از روش آماری تحلیل تمایزات^۱ استفاده شد. این تحلیل با مقایسه نمره کل ۵۰ دانشجوی با نمره کل ۵۰ زندانی ۲۳-۱۸ سال زندان مرکزی اصفهان انجام شد که ضریب روایی تشخیصی ۰/۵۶ را برای این پرسشنامه به دست داد ($p < ۰/۰۵$). ضمن این که نقطه برش ۱۷/۴۴ (۱۷) با حساسیت ۰/۹۶ و ویژگی ۰/۷۶ و توان کل ۰/۸۶/۶ محاسبه شد.

به منظور ارزیابی میزان هیجان خواهی دانشجویان، از مقیاس هیجان خواهی زاکرمن - فرم ۴۰ گویه‌ای - استفاده شد. این مقیاس را زاکرمن تدوین کرده و به ارزیابی تمایل به هیجانان در چهار حیطه یا خرده مقیاس با نام‌های «خطر جویی یا ماجرا جویی»، «تجربه جویی»، «حساسیت نسبت به یکنواختی» و «فقدان بازداری» اقدام می‌کند (فرانکن، ۱۳۸۴). از ۴۰ گویه این مقیاس، یک گویه با توجه به تفاوت‌های فرهنگی حذف شد و سایر گویه‌ها هم متناسب با هنجارهای فرهنگی بازنویسی شدند. در این پژوهش، از این پرسش نامه، برای ارزیابی گرایش‌های هیجان طلبانه آزمودنی‌ها بر حسب چهار خرده مقیاس آن استفاده شد.

رضازاده (۱۳۷۰؛ به نقل از گدازنده، ۱۳۷۸) روایی خرده مقیاس «خطر جویی یا ماجرا جویی» را ۰/۸۲، خرده مقیاس «تجربه جویی» را ۰/۶۷، خرده مقیاس «حساسیت نسبت به یکنواختی» را ۰/۷۸، و خرده مقیاس «فقدان بازداری» را ۰/۶۵ و روایی کل مقیاس را ۰/۸۶ گزارش می‌کند. علاوه بر این، گدازنده (۱۳۷۸) پایایی این پرسشنامه را با استفاده از روش آلفای کراباخ برای خرده مقیاس «خطر جویی یا ماجراجویی» ۰/۷۴، خرده مقیاس «تجربه جویی» ۰/۷۲، خرده مقیاس «حساسیت نسبت به یکنواختی» ۰/۷۳، خرده مقیاس «فقدان بازداری» ۰/۴۱ و برای کل مقیاس برابر با ۰/۸۵ گزارش می‌کند. در این پژوهش، پایایی محاسبه شده برای این پرسشنامه بر حسب کل گویه‌ها و با استفاده از روش آلفای کراباخ، ۰/۹۴ به دست آمد که از اجرا بر ۳۷۷ آزمودنی حاصل شده است.

علاوه بر آن، در قالب پرسشنامه ویژگی‌های جمعیت شناختی، برخی از ویژگی‌های فردی و خانوادگی آزمودنی‌ها نظیر سن، سطح تحصیلات، جنسیت، سن و تحصیلات والدین، ترتیب تولد، تعداد خواهران و برادران و ادراک آزمودنی‌ها از طبقه اجتماعی و اقتصادی خانواده خود نیز دریافت شد. بر این اساس، از آزمودنی‌ها خواسته شد که ادراک خود را از وضعیت کلی اجتماعی و اقتصادی خانواده خود در قالب طیف لیکرت پنج گزینه‌ای - شامل بسیار پایین، پایین، متوسط، خوب و خیلی خوب - مشخص کنند. این ویژگی‌ها با توجه به مرور پیشینه پژوهش که بیان کننده تأثیر گذاری این عوامل بر گرایش به رفتارهای پرخطر بود، انتخاب و ارزیابی شد.

تحلیل داده‌های حاصل از این پژوهش، با استفاده از نرم افزار آماری *SPSS-17* انجام شد. با توجه به اهداف پژوهش، از آزمون *t* برای مقایسه میانگین نمره‌های هیجان خواهی دانشجویان بر حسب جنسیت استفاده شد. همچنین، به منظور پیش‌بینی رفتارهای پرخطر بر اساس مؤلفه‌های هیجان خواهی و متغیرهای جمعیت شناختی آزمودنی‌ها، از تحلیل رگرسیون لجستیک استفاده شد.

یافته‌ها

میانگین سنی دانشجویان پسر و دختر به ترتیب ۲۲/۱۷ و ۲۱/۴۲ بود. ۶٪ دانشجویان پسر و ۳/۵٪ دانشجویان دختر در سطح

کاردانی، ۷۷/۹۴٪ دانشجویان پسر و ۸۱/۲۲٪ دانشجویان دختر در مقطع کارشناسی، ۱۱/۶۷٪ دانشجویان پسر و ۱۳/۹٪ دانشجویان دختر در مقطع کارشناسی ارشد و ۴/۴٪ دانشجویان پسر و ۱/۴٪ دانشجویان دختر در مقطع دکترا مشغول به تحصیل بودند. میانگین سنی پدران دانشجویان پسر و دختر به ترتیب برابر ۵۴/۱۸ و ۵۳/۲۳، میانگین سنی مادران آنها هم به ترتیب ۴۷/۶۷ و ۴۶/۹۰ سال بود. ۲۳/۱٪ دانشجویان فرزند اول، ۲۴/۴٪ فرزند دوم خانواده، ۲۱/۸٪ فرزند سوم، ۱۲/۵٪ فرزند چهارم، ۱۰/۲٪ فرزند پنجم و ۸٪ فرزند ششم یا بیشتر خانواده بودند. علاوه بر این، پدران ۳/۴٪ و مادران ۶/۱٪ دانشجویان بی سواد، ۱۲٪ پدران و ۱۵/۴٪ مادران دارای تحصیلات ابتدایی، ۹/۳٪ پدران و ۱۴/۹٪ مادران دارای تحصیلات راهنمایی و سیکل، ۴۱/۹٪ پدران و ۴۱/۸٪ مادران دارای تحصیلات متوسطه یا دیپلم، ۱۸/۵٪ پدران و ۱۲/۱٪ مادران دارای تحصیلات کاردانی، ۸/۸٪ پدران و ۷/۷٪ مادران دارای لیسانس و ۶/۲٪ پدران و ۳/۶٪ مادران دانشجویان دارای تحصیلات فوق لیسانس یا بالاتر بودند. در ارزیابی وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده ها، مشخص شد که ۱/۳٪ دانشجویان وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده خود را بسیار پایین ارزیابی کرده اند، ۳/۷٪ آن را پایین، ۴۳/۳٪ آن را در حد متوسط، ۳۷/۱٪ آن را خوب و ۱۴/۶٪ دانشجویان هم وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده خود را خیلی خوب ارزیابی کرده بودند (جدول ۲).

جدول ۲: توزیع فراوانی آزمودنی‌های پژوهش در برخی از متغیرهای جمعیت شناختی

متغیر	سطح	فراوانی	درصد	متغیر	سطح	فراوانی	درصد	
تحصیلات پدر		ترتیب تولد						
		بی سواد	۱۳	۳/۴	اول	۸۷	۲۳/۱	
		ابتدایی	۴۵	۱۲	دوم	۹۲	۲۴/۴	
		راهنمایی یا سیکل	۳۵	۹/۳	سوم	۸۲	۲۱/۸	
		متوسطه یا دیپلم	۱۵۵	۴۱/۹	چهارم	۴۷	۱۲/۵	
		کاردانی	۷۰	۱۸/۵	پنجم	۳۹	۱/۳	
		کارشناسی	۳۳	۸/۸	ششم یا بیشتر	۳۰	۸	
ارشد یا بالاتر	۲۳	۶/۲	طبقه اجتماعی و اقتصادی					
تحصیلات مادر		بسیار پایین						
		بی سواد	۲۳	۶/۱	پایین	۵	۱/۳	
		ابتدایی	۵۸	۱۵/۴	متوسط	۱۴	۳/۷	
		راهنمایی یا سیکل	۵۸	۱۵/۴	خوب	۱۴۰	۳۷/۱	
		متوسطه یا دیپلم	۱۴۷	۴۱/۸	خیلی خوب	۵۲	۱۳/۸	
		کاردانی	۴۹	۱۳/۰	جنسیت			
		کارشناسی	۳۰	۷/۹	پسر	۱۸۳	۴۸/۵	
ارشد یا بالاتر	۹	۳/۶	دختر	۱۹۴	۵۱/۵			

میانگین نمره دانشجویان پسر در پرسشنامه رفتارهای پرخطر ۱۵/۱۴ با انحراف استاندارد ۷/۴ و میانگین نمره دانشجویان دختر ۱۴/۱۴ با انحراف استاندارد ۴/۶ بود. همچنین، توزیع فراوانی دانشجویان بر حسب تعلق داشتن به گروه دارای رفتارهای پرخطر یا بدون رفتارهای پرخطر نشان داد که ۲۵/۷٪ دانشجویان دختر و ۳۸/۱٪ دانشجویان پسر رفتارهای پرخطر داشتند (جدول ۳).

جدول ۳: ویژگی‌های توصیفی دانشجویان در نمره‌های رفتارهای پرخطر بر حسب جنسیت و عضویت گروهی

جنسیت	پسر		دختر		کل دانشجویان	
	تعداد	انحراف استاندارد	تعداد	انحراف استاندارد	تعداد	انحراف استاندارد
حیطه رفتارهای پرخطر						
حمل سلاح سرد	۱۸۳	۰/۴۱	۱۹۴	۰/۵۸	۳۷۷	۰/۵۰
مشارکت در دعوا	۱۸۳	۱/۲۸	۱۹۴	۱/۲۲	۳۷۷	۱/۲۵
مصرف دخانیات	۱۸۳	۳/۳۹	۱۹۴	۱/۶۸	۳۷۷	۲/۵
مصرف مواد مخدر و مشروبات الکلی	۱۸۳	۰/۴۵	۱۹۴	۰/۱۷	۳۷۷	۰/۳۰
درگیری در روابط جنسی	۱۸۳	۴/۳۴	۱۹۴	۴/۱۷	۳۷۷	۴/۲۵
تحرک و تغذیه ناکافی	۱۸۳	۴/۴۳	۱۹۴	۴/۸۱	۳۷۷	۴/۶۳
همراهی با دوستان ناباب	۱۸۳	۰/۷۱	۱۹۴	۰/۵۰	۳۷۷	۰/۶۰
نمره کل	۱۸۳	۱۵/۱۴	۱۹۴	۱۳/۲۲	۳۷۷	۱۴/۱۴
عضویت گروهی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی
بدون رفتارهای پرخطر	۱۳۶	٪۷۴/۳	۱۲۰	٪۶۱/۹	۲۵۶	٪۶۷/۹
دارای رفتارهای پرخطر	۴۷	٪۲۵/۷	۷۴	٪۳۸/۱	۱۲۱	٪۳۲/۱

از سوی دیگر، در مقیاس هیجان خواهی زاگرم، برای دانشجویان پسر و دختر در خرده مقیاس «فقدان بازداری» به ترتیب ۴/۸۱ و ۴/۷۱ و میانگین کل ۴/۷۶، در خرده مقیاس «حساسیت نسبت به یکنواختی» ۴/۱۱ و ۴/۵۷ و میانگین کل ۴/۳۴، در خرده مقیاس «خطرجویی و ماجراجویی» ۵/۰۹ و ۵/۴۸ و میانگین کل ۵/۲۹ و در «تجربه طلبی» ۳/۷۲ و ۴/۰۱ با میانگین کل ۳/۸۷ بود. مقایسه نمره‌های دو جنس در این چهار مقوله نشان داد تنها تفاوت معناداری بین میزان حساسیت نسبت به یکنواختی دانشجویان دختر و پسر وجود دارد ($p < 0/05$). در سه مقیاس دیگر پرسشنامه هیجان خواهی، تفاوت معناداری بین دو جنس مشاهده نشد (جدول ۴).

جدول ۴: میانگین و انحراف استاندارد نمره‌های دانشجویان پسر و دختر در رفتارهای پرخطر و مؤلفه‌های هیجان خواهی

متغیر	پسر (۱۸۳ نفر)		دختر (۱۹۴ نفر)		کل (۳۷۷ نفر)		مقایسه بر حسب جنس
	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
فقدان بازداری	۱/۴	۴/۷۱	۱/۴	۴/۷۶	۱/۴	۴/۷۶	۰/۵۲۴
حساسیت نسبت به یکنواختی	۱/۴	۴/۵۷	۲/۲	۴/۳۴	۱/۸	۴/۳۴	۰/۰۱۵
خطرجویی و ماجراجویی	۲/۱	۵/۴۸	۲/۲	۵/۲۹	۲/۱	۵/۲۹	۰/۰۷۶
تجربه طلبی	۱/۶	۴/۰۱	۱/۷	۳/۸۷	۱/۷	۳/۸۷	۰/۰۹۱

نتایج تحلیل رگرسیون لجستیک نشان داد که در مجموع شش متغیر به پیش‌بینی عضویت گروهی بر حسب داشتن یا نداشتن رفتارهای پرخطر قادر است؛ در گام اول متغیر جنسیت با مجذور خی $۸/۲۰$ به معادله رگرسیون وارد شده است که با توجه به لگاریتم دوم بررسی شاخص^۱ آن، $۰/۲/۲$ از عضویت گروهی برای رفتارهای پرخطر را پیش‌بینی می‌کند. در گام دوم، متغیر جمعیت شناختی سن پدر به مجذور خی خالص $۵/۷۷$ به معادله اضافه شده که مجذور کاکس و اسنل^۲ برای آن نشان می‌دهد که

1. 2 Log likelihood
2. Cox & Snell R Square

سن پدر به همراه جنسیت ۳/۶٪ از احتمال تعلق به گروه دارای رفتار پرخطر را تبیین می‌کند. در گام چهارم مؤلفه «تجربه طلبی» از هیجان خواهی با مجذور خالص ۶/۳۱ و بررسی شاخص ۴۵۲/۹۲ به معادله اضافه شده است که به همراه جنسیت و سن ۵/۲٪ از تعلق گروهی را تبیین می‌کند. در گام چهارم هم مؤلفه دیگر هیجان طلبی یعنی «فقدان بازداری» با مجذور خلی خالص ۵/۸۹ و بررسی شاخص ۴۴۷/۰۳ به همراه متغیرهای مراحل قبلی، به پیش‌بینی ۶/۷٪ از تعلق گروهی قادر است. در گام پنجم مؤلفه سوم هیجان خواهی «حساسیت به یکنواختی» با مجذور خلی خالص ۴/۴۷ و بررسی شاخص ۴۴۲/۵۶ به معادله اضافه شده است که با متغیرهای قبلی به پیش‌بینی ۷/۸٪ از تعلق گروهی برای رفتارهای پرخطر قادر است. در گام ششم و آخر هم، مؤلفه چهارم هیجان خواهی یعنی «خطر جویی»، با مجذور خلی خالص ۴ و مجذور خلی کلی، برای مراحل ۳۴/۶۴ و بررسی شاخص ۴۳۸/۵۶ به معادله رگرسیون لجستیک اضافه شده است. در مجموع این شش متغیر به پیش‌بینی ۸/۸٪ از احتمال تعلق گروهی بر حسب داشتن یا نداشتن رفتارهای پرخطر قادر است، ($p < 0.05$). حساسیت کلی این مدل در گام ششم هم ۹۰/۲٪ و توان کلی آن ۶۶/۸٪ بوده است (جدول ۵).

جدول ۵: تعیین سهم مقوله‌های مختلف هیجان خواهی و متغیرهای جمعیت شناختی در پیش‌بینی رفتارهای پر خطر دانشجویان

مرحله	متغیر وارد شده به معادله	مجذور خلی خالص	مجذور خلی کلی	درجه آزادی	سطح معنا داری	لگاریتم دوم بررسی شاخص	مجذور رگرسیون کاکس و اسنل	حساسیت مدل	قدرت کلی مدل
۱	جنس	۸/۲۰	۸/۲۰	۱	۰/۰۰۴	۴۶۵/۰۰	۰/۰۲۲	۱۰۰	۶۷/۹
۲	سن پدر	۵/۷۷	۱۳/۹۷	۲	۰/۰۰۱	۴۵۹/۲۳	۰/۰۳۶	۹۸/۸	۶۷/۴
۳	تجربه طلبی	۶/۳۱	۲۰/۲۸	۳	۰/۰۰۱	۴۵۲/۹۲	۰/۰۵۲	۹۳/۴	۶۵/۵
۴	فقدان بازداری	۵/۸۹	۲۶/۱۷	۴	۰/۰۰۱	۴۴۷/۰۳	۰/۰۶۷	۹۴/۵	۶۷/۹
۵	حساسیت به یکنواختی	۴/۴۷	۳۰/۶۴	۵	۰/۰۰۱	۴۴۲/۵۶	۰/۰۷۸	۹۲/۲	۶۶/۸
۶	خطر جویی	۴/۰۰	۳۴/۶۴	۶	۰/۰۰۱	۴۳۸/۵۶	۰/۰۸۸	۹۰/۲	۶۶/۸

بر اساس نمره‌های خام، معادله پیش‌بینی رفتارهای پرخطر دانشجویان پسر براساس مؤلفه‌های هیجان خواهی برای دانشجویان پسر بدین شرح است (جدول ۶):

$$HB = 2/55 + 0/16 \text{ تجربه طلبی} + 0/19 \text{ فقدان بازداری} + 0/17 \text{ یکنواختی} + 0/76 \text{ حساسیت به یکنواختی} - 0/03 \text{ سن پدر} - 0/20 \text{ خطر جویی}$$

جدول ۶: ضرایب خام و استاندارد معادله‌های پیش‌بینی رفتارهای پرخطر دانشجویان

متغیر	ضریب بتا	خطای استاندارد	Wald	درجه آزادی	Odd's ratio	سطح معناداری
جنس	-۰/۷۶۴	۰/۲۴	۹/۹۱	۱	۰/۴۶۶	۰/۰۰۲
سن پدر	-۰/۰۳۳	۰/۰۱	۵/۰۰	۱	۰/۹۶۷	۰/۰۲۵
تجربه طلبی	۰/۱۶	۰/۰۸	۳/۹۲	۱	۱/۱۷۰	۰/۰۴۸
فقدان بازداری	۰/۱۹	۰/۰۹	۵/۰۰	۱	۱/۲۱۱	۰/۰۲۵
حساسیت به یکنواختی	۰/۱۷	۰/۰۸	۴/۲۱	۱	۱/۱۹۱	۰/۰۴۰
خطر جویی	-۰/۲۰۱	۰/۰۶	۱۰/۸۳	۱	۰/۸۱۸	۰/۰۰۱
مقدار ثابت	۲/۵۵۳	۱/۰۳	۶/۱۵	۱	۱۲/۸۴	۰/۰۱۳

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج نهایی این پژوهش حاکی از آن بود که از بین متغیرهای مورد بررسی، هر چهار مؤلفه هیجان طلبی، به همراه جنسیت و سن پدر در مجموع ۸/۸٪ از گرایش دانشجویان به رفتارهای پرخطر را تبیین می‌کنند ($P < 0/05$). این نتایج با یافته‌های مطالعه سیدرز و همکاران (۲۰۰۹)، مبنی بر نقش هیجان خواهی و ماجراجویی در گرایش به مشروب خواری و مصرف مواد، رید و همکاران (۲۰۰۹)، مبنی بر نقش حساسیت به یکنواختی و هیجان خواهی و ماجراجویی در گرایش به مصرف مواد و خشونت جسمی و جنسی، براکو و همکاران (۲۰۰۹)، در تأیید نقش حساسیت به یکنواختی در گرایش به مصرف مشروب، مطالعه هازل و همکاران (۲۰۰۹) و مک کولی و کالهن (۲۰۰۸) و پارت و نیومان (۱۹۹۲)، دال بر رابطه هیجان خواهی بالا و فقدان بازداری بیشتر در گرایش به مشروب، تحقیق آندرهیل و همکاران، (۲۰۰۸) و بررسی نقش هیجان خواهی در گرایش خشونت جسمی و جنسی، مطالعه انجمن الکی‌های گمنام (۲۰۰۴) و نقش هیجان خواهی در رفتارهای پرخطر جنسی، تحقیق بانکروف و همکاران (۲۰۰۳) و تأیید نقش فقدان بازداری در پیش‌بینی تعداد دفعات رابطه جنسی، مطالعه رولیسون و شرم (۲۰۰۲) و زاگرم و آیزینک (۱۹۷۸) و نقش هیجان خواهی در کنار سایر عوامل در گرایش به رفتارهای پرخطر، مطالعات هویل و همکاران (۲۰۰۰)، واگنر (۲۰۰۰) و لایت و استال (۱۹۹۲؛ به نقل از رولیسون و شرم، ۲۰۰۳) و هوراث و زاگرم (۱۹۹۲؛ به نقل از رولیسون و شرم، ۲۰۰۳) و نقش هیجان خواهی در گرایش به رفتارهای پرخطر، و مطالعه استیندر و بلک (۱۹۸۴) مبنی بر رابطه هیجان خواهی و مصرف حشیش در دانشجویان و مطالعات زاگرم مبنی بر تفاوت در هیجان خواهی دختران و پسران (شولتز و شولتز، ۱۳۸۳) همخوانی دارد. تمامی این مطالعات بر نقش مؤلفه‌های مختلف هیجان خواهی در بروز یک یا چند نوع از رفتارهای پرخطر صحنه می‌گذارد. مطالعه حاضر هم بر وجود رابطه معنادار هر چهار مؤلفه هیجان خواهی با گرایش به رفتارهای پرخطر مهر تأیید زد.

البته شایان ذکر است که مطالعه حاضر نسبت به تمامی مطالعات قبلی که مرور شد، دو مزیت را در برداشت؛ اول آن که در این مطالعه رابطه مؤلفه‌های هیجان خواهی با مجموعه رفتارهای پرخطر، نظیر مصرف مواد و مشروب، استعمال دخانیات، خشونت، رابطه جنسی و امثال آن بررسی شد در حالی که در مطالعات قبلی عمدتاً نقش مؤلفه‌های هیجان خواهی در یک یا دو رفتار پرخطر بررسی شده بود. علاوه بر این، در این مطالعه، نقش برخی متغیرهای جمعیت شناختی هم در بروز رفتارهای پرخطر به همراه هیجان خواهی بررسی شد و البته، نشان داد که برخی از این عوامل نظیر جنسیت و سن پدر سهم معناداری در تبیین رفتارهای پرخطر دارند.

نقش سن پدر در گرایش به رفتارهای پرخطر نشان می‌دهد که سن بالاتر پدر می‌تواند به عنوان یک پیش‌بینی کننده گرایش به رفتارهای پرخطر عمل کند؛ این مسأله می‌تواند متأثر از آن باشد که فاصله سنی زیاد فرزند دانشجوی با پدر بر نداشتن درک متقابل دو طرف دامن زده و اثرگذاری مقوله شکاف بین نسلی را افزایش می‌دهد - که بر وجود تفاوت در جهان بینی و ارزشهای والدین و فرزندان اشاره دارد- و این مسأله از یک سو به درونی سازی کمتر ارزشها و هنجارهای والدینی می‌انجامد و از سوی دیگر احساس تعلق کمتر فرزند نسبت به والدین را به همراه دارد (احمدی، ۱۳۸۴).

همان طور که انتظار می‌رفت، مؤلفه‌های هیجان خواهی شامل فقدان بازداری، تجربه طلبی، خطرجویی و حساسیت به یکنواختی بر رفتارهای پرخطر اثر دارند؛ میل به تجربه سطوحی از خطر برای افزایش شادی (فرانکن، ۱۳۸۴)، فقدان بازداری نسبت به محدودیت‌ها و قوانین و الزامات اجتماعی و احساس کسالتی که دانشجویان از فعالیت‌ها و برنامه‌های یکنواخت زندگی

خود می‌کنند، علت گرایش آنها به سمت رفتارهای پرخطر است.

به نظر می‌رسد هیجان خواهی دانشجویان همان گونه که بانکروف و همکاران (۲۰۰۳) تصریح می‌کنند، از یک طرف خطرپذیری در جهت کسب لذت در دانشجویان را افزایش می‌دهد؛ به گونه‌ای که آنها در جهت کسب لذت و رفع یکنواختی مشروب یا مواد مصرف می‌کند یا سایر رفتارهای پرخطر را انجام می‌دهند و از سوی دیگر، آنها خطرات و پیامدهای منفی گرایش به این گونه رفتارها را برای خود کم و ناچیز و خیلی پایین‌تر از میزان واقعی آن ارزیابی می‌کنند؛ مثلاً آنها به رغم مصرف گاه‌گاهی مشروب یا مواد مخدر یا درگیر شدن در رفتارهای پرخطر جنسی، پیامدها و خطرات آن را برای خود ناچیز قلمداد کرده و با افکاری غیرمنطقی نظیر «با مصرف تفریحی که معتاد نمی‌شوم» یا «حالا مصرف می‌کنم تا بعد چه شود...» خود را در قبال این خطرات قوی و مصون می‌پندارند.

نتایج بیان کننده آن است که می‌طلبند در بررسی رفتارهای پرخطر، رویکرد زیستی، روانی و اجتماعی^۱ در نظر گرفته شود. بر اساس این الگو در هر حیطه عوامل مستعد کننده و تداوم بخش بروز رفتارهای پرخطر شناسایی و به آن عوامل توجه می‌شود؛ در حیطه زیستی، بر نقش عوامل ژنتیک و تغییرات هورمونی دوران بلوغ می‌توان اشاره کرد. در حیطه روان شناختی ادراک خطر پایین، کانون کنترل بیرونی، خودنظم دهی ضعیف، نوجویی و عاطفه منفی بالا (انجمن الکلی‌های گمنام، ۲۰۰۴؛ رولیسون و شرمن، ۲۰۰۲ و زاگرمین و آیزنیک، ۱۹۷۸) و البته به هیجان خواهی بالا توجه شده است.

اما در بعد اجتماعی مطالعات قبلی بر نقش استفاده نکردن بهینه از اوقات فراغت (ماهر، ۱۳۸۳) و نظارت ناکافی والدین (میلستین و لاگرا، ۱۹۹۵) اشاره داشته‌اند، ولی در این مطالعه بر نقش عوامل فردی- خانوادگی نظیر جنسیت و سن پدر تأکید می‌کند.

نتایج این تحقیق نشان داد که جنسیت دانشجویان- بر حسب کدگذاری انجام شده، جنسیت مذکر- ۲/۲٪ از گرایش به رفتارهای پرخطر را پیش‌بینی می‌کند. این یافته ضمن آنکه با تمام مطالعات قبلی همخوانی دارد که گرایش به رفتارهای پرخطر را در پسران بیشتر گزارش می‌کند، بیان کننده آن است که در پسران به دلیل وجود زمینه‌های مساعد برای گرایش به رفتارهای پرخطر، آزادی عمل بیشتر، محدودتر بودن نظارت‌ها، و روابط اجتماعی وسیع‌تر به همراه حساسیت بالاتر به یکنواختی، رفتارهای پرخطر بیشتری از آنها سر می‌زند.

نتایج این تحقیق از یک سو مؤید نظریه‌های زیستی درباره رفتارهای پرخطر (کیمبرلی و همکاران، ۲۰۰۵ و لاوری و همکاران، ۱۹۹۳) و هیجان خواهی است که خاستگاهی مشترک را از برخی جنبه‌ها برای این دو رقم می‌زند. به نظر می‌رسد دوران تحصیل دانشگاهی با توجه به اینکه فاصله زمانی چندانی با بلوغ و تغییرات جسمانی ناشی از آن ندارد، مؤید نظریه‌های زیستی است؛ چرا که این نظریه‌ها هم بر عوامل ژنتیک، تأثیرات هورمونی و رویدادهای دوران بلوغ تأکید دارند، کما این که آیزنیک هم تصریح می‌کند در دوران نوجوانی و جوانی هیجان طلبی بیش از سایر دوره‌های زندگی است. علاوه بر این، وجود همبستگی بین این دو می‌تواند بر نقش علل زیست شناختی و ژنتیک در گرایش به رفتارهای پرخطر صحه گذارد. اگرچه این احتمال نمی‌تواند نادیده گرفتن نقش سایر عوامل روان شناختی و اجتماعی را موجب شود. ضمن این که بر این مسأله تأکید دارد که هیجان طلبی از عوامل اصلی مرتبط با رفتارهای پرخطر است گرایش به تجربه طلبی جوانان دانشجویی، بی میلی آنها نسبت به برنامه‌ها و فعالیت‌های یکنواخت و همیشگی، میل آنها به ایجاد میزانی از هیجان و تجربه سطوحی از خطر در زندگی و لجام گسیختگی آنها در قبال برخی محدودیت‌های وضع شده، دانشجویان، قشر فرهیخته و تحصیل کرده جامعه را نیز به سمت رفتارهایی سوق می‌دهد که

سلامت خود یا دیگران را به مخاطره می‌اندازد. شاید اگر بسترها و مجراهایی برای تخلیه این نیروی متراکم جوانی به نحو مطلوب وجود داشت، کمتر شاهد بروز رفتارهای خطرناک در دانشجویان بودیم؛ دانشجویان از فعالیت‌های متنوع و غیر درسی آزاد، در حیطه قوانین و محدودیت‌های دانشگاه و جامعه، استقبال می‌کنند؛ منوط به آنکه در این گونه فعالیت‌ها احساس نکنند که تحت سیطره محدودیت‌های بی‌دلیل و غیرمنطقی قرار گرفته‌اند. لذا، از یک سو آموزش کنترل هیجان، افزایش توانمندی مدیریت هیجانی در جوانان دانشجو و از سوی دیگر متنوع ساختن امور فوق برنامه در دانشگاه‌ها، در کنار راهبردهای محیطی نظیر تعیین چگونگی تخلیه هیجانی در برنامه‌های فراغتی جامعه به ویژه برای نسل جوان، جهت دهی نیروهای روانی جوانان به سمت مسیرهای جامعه پسند در قالب فعالیت‌های گروهی نظیر فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی و جشن‌ها یا مسابقات محلی و گروهی می‌تواند در کاهش رفتارهای پرخطر جوانان نقش به‌سزایی ایفا کند.

نتایج مطالعه حاضر به طور مشخص بر تدوین برنامه‌هایی نظیر فعالیت‌های جذاب فراغتی، ورزشی، علمی، فرهنگی در جهت ارضاء میل به هیجان خواهی دانشجویان در محیط دانشگاه و حتی قبل از آن در دوره‌های دبیرستان و راهنمایی تأکید دارد. این مسأله که دانشجویان پسر دارای پدران مسن‌تر به رفتارهای پرخطر گرایش بیشتری دارند، بر بدل توجه ویژه دانشجویان پسر و ایجاد زمینه برای برقراری روابط صمیمانه بیشتر آنها با اساتید مرد به طور خاص تأکید دارد.

علاوه بر این، این نتایج بر ارائه آموزش الگوهای نظارتی توأم با بینش در جریان روابط صمیمانه توسط والدین اشاره دارد و از سوی دیگر، بر در نظر گرفتن برنامه‌های مداخله‌ای نظیر آموزش کنترل عواطف و هیجانات، شیوه‌های خلاقانه پر کردن اوقات فراغت، در نظر گرفتن رویکردهای گروهی در جهت انجام دادن فعالیت‌ها به نحوی تأیید دارد که به ارضای تنوع طلبی و هیجان خواهی دانشجویان منجر شود و البته، بدیهی است که آموزش و آشنایی دانشجویان با انواع رفتارهای پرخطر و عوارض آنها نیز، ضروری است.

انتخاب نمونه صرفاً از دانشجویان دانشگاه اصفهان، به ویژه از دانشجویان کارشناسی و لحاظ نشدن دانشجویان تحصیلات تکمیلی، انتخاب نکردن نمونه از سایر دانشگاه‌های دولتی و همچنین، دانشگاه‌های پیام نور، آزاد، پزشکی و صنعتی تعمیم‌پذیری نتایج را به کل دانشجویان کشور محدود می‌کند. علاوه بر این، بررسی نکردن نقش سایر علل روانی- خانوادگی و اجتماعی در گرایش به رفتارهای پرخطر در کنار در نظر گرفتن نمره کل رفتارهای پرخطر و نه حیطه‌های اختصاصی رفتارهای پرخطر از جمله محدودیت‌های این پژوهش بود که می‌طلبد در مطالعات بعدی مد نظر قرار گیرد.

منابع

- احمدی، حبیب، (۱۳۸۴). *جامعه‌شناسی انحرافات*، تهران، سمت.
- بخشانی، نور محمد؛ کبری لشکری پور، سعید بخشانی و محمد حسین بر، (۱۳۸۶). شیوع رفتارهای مرتبط با آسیب‌های عمدی و غیر عمدی در دانش آموزان دبیرستانی سیستان و بلوچستان، *طبیب شرق*، ۹، (۳)؛ ۱۹۹-۲۰۸.
- برکاتی، حمید؛ گوهر اردلان، روح الله غیرتمند و ناهید کلشادی، (۱۳۸۴). طرح کشوری پیشگیری از بیماری‌های غیرواگیر با تکیه بر فعالیت بدنی، تغذیه صحیح و عدم مصرف دخانیات، *اولین همایش سراسری رفتارهای پرخطر*، زاهدان، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان.
- ثناگوی محرز، غلامرضا؛ فرهاد کرمان ساروی و محمد غریبی، (۱۳۸۶). بررسی شیوع مصرف سیگار در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان، *دومین کنگره سراسری رفتارهای پرخطر*، زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- خوش فطرت، محمدرضا؛ ناصر کلاتری، فاطمه محمدی نصرآبادی و آرش رشیدی، (۱۳۸۶). دریافت ناکافی مواد مغذی کلیدی در دانشجویان دختر ساکن در خوابگاه دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، *دومین کنگره سراسری رفتارهای پرخطر*، زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- رقیبی، مهوش و عبدالوهاب پورقاز، (۱۳۸۴). بررسی رفتارهای پرخطر دانشجویان دانشگاه‌های شهر زاهدان، *اولین همایش سراسری رفتارهای پرخطر*، زاهدان، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان.
- سراوانی، سلیمان؛ ملک کیانی، غلامرضا حقیقی، نورالله هاشم زهی و الهام توکلی، (۱۳۸۶). بررسی شیوع رفتارهای پرخطر در بین دانشجویان علوم پزشکی زاهدان، *دومین همایش سراسری رفتارهای پرخطر*، زاهدان، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان.
- شریف زاده، غلامرضا؛ محمدرضا میری و فاطمه قنودی، (۱۳۸۶). بررسی شیوع مواد اعتیاد آور در دانشجویان پسر دانشگاه‌های بیرجند، *اولین همایش سراسری رفتارهای پرخطر*، زاهدان، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان.
- شکیبا، منصور؛ نورمحمد بخشانی و مهتاب غیرتی، (۱۳۸۶). بررسی خصوصیات شخصیتی دانشجویان سیگاری و غیر سیگاری دانشگاه علوم پزشکی زاهدان، *دومین کنگره سراسری رفتارهای پرخطر*، زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- شولتز، دوان و شولتز، سیدنی آلن، (۱۳۸۳). *نظریه‌های شخصیت*، ترجمه: یحیی سید محمدی، (۱۹۹۸) تهران، ویرایش شهری، پروین و آذر رفیعی، (۱۳۸۶). بررسی الگوهای خطرناک تغذیه‌ای در دانش آموزان مراکز پیش دانشگاهی پسرانه شهر اهواز، *دومین کنگره سراسری رفتارهای پرخطر*، زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- فرانکن، رابرت، (۱۳۸۴). *انگیزش و هیجان*، ترجمه: حسن شمس اسفند آباد، غلامرضا محمودی و سوزان امامی پور، تهران، نی.
- گدازنده، مهناز، (۱۳۷۸). *مقایسه میزان هیجان خواهی بین مجرمان با تعداد موارد محکومیت و نوع جرم در زنان ۲۰-۳۵ ساله زندانی در بند نسوان زندان اوین شهر تهران*، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته روان شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی.
- ماهر، فرهاد، (۱۳۸۳). رفتارهای پرخطر در اوقات فراغت جوانان؛ روندها و الگوها، *فصلنامه مطالعات جوانان*، (۶)؛ ۱۴۳-۱۱۸.
- مباشری، محمود، (۳۸۴). چاقی و رفتارهای پرخطر موثر بر آن، *اولین همایش سراسری رفتارهای پرخطر*، زاهدان، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان.

میرزایی، الهه، (۱۳۸۶). مواد مخدر: عوامل خطرزا و محافظت کننده، دومین کنگره سراسری رفتارهای پرخطر، زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

یوسفی فرهاد؛ رضا احمدی، شهرام احمدنژاد، الهام شیر محمدی و ساناز حاتمی، (۱۳۸۶). بررسی شیوع رفتارهای پرخطر جنسی در دختران ۲۰-۱۲ ساله شهرستان ارومیه، دومین کنگره سراسری رفتارهای پرخطر، زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

Anonymous. Alcohol Research and Health, (2004). Psychosocial Processes and Mechanisms of Risk and Protection, *Journal of Alcohol Research and Health*, 28, (3); 143-155.

Apter, M, (1994). The dangerous edge, The psychology of excitement, 20,153-155.

Bancroft, J, Janssen, E, Carnes, L & Goodrich, D, (2004). Sexual Activity and Risk Taking in Young Heterosexual Men: The Relevance of Sexual Arousability, Mood, and Sensation Seeking, *the Journal of Sex Research*. 41, (2); pg.181-195.

Bancroft, J, Janssen, E, Strong, D, Carnes, L & et al, (2003). Sexual Risk-Taking in Gay Men: The Relevance of Sexual Arousability, Mood, and Sensation Seeking, *Archives of Sexual Behavior*. 32, (6); 555.

Barraco, C. L, Skewes, M. C & Stasiewicz, P. R, (2009). Gender differences in high-risk situations for drinking: Are they mediated by depressive symptoms?, *Addictive Behaviors*, Vol. 34, (1); pg. 68.

Brener ND, Kann L, McManus T & et al, (2002). Reliability of the Youth Risk Behavior Survey Questionnaire, *Journal of Adolescent Health*, 8, (31): 336-342.

Brener ND, Conins J, Kannl L & et al, (1995). Reliability of the youth Risk Behavior survey , questionnaire. *American journal of Epidemiology*, 1995, 141(6).575-580.

Cyders, Melissa A, Flory, K, Rainer, S. & Smith, G. T, (2009). The role of personality dispositions to risky behavior in predicting first-year college drinking, *Addiction*. Vol. 104, (2); pg. 193.

Greene, k, Rubin, D. L, Walters, L. H, & hale, J. L, (2000). The utility of understanding adolescent egocentrism in designing health promotion messages, *Health Communication*, 8, 131-152.

Harrell, Z. A. T, Slane, J. D & Klump, K. L, (2009). Predictors of alcohol problems in college women: The role of depressive symptoms disordered eating, and family history of alcoholism, *Addictive Behaviors*, Vol. 34, (3); pg. 252.

Hoyle, R. H, Fejfar, M. C & Miller, J. D, (2000). Personality and sexual risk-taking: A quantitative review, *Journal of Personality*, 68: 1203-1231.

Kaplan, H. B, (1980). *Deviant behavior in defense of self*, New York, Academic Press.

Kimberly L. H, Slater, M. D, Oetting & E. R,(2005). Alcohol Use in Early Adolescence: The Effect of Changes in Risk Taking, Perceived Harm and Friends' Alcohol Use, *Journal of Studies on Alcohol*. 66, (2); pg. 275.

Lavery, B, Siegel, A. W, Cousins, J. H & Rubovits, D. S, (1993). Adolescent risk-taking: An analysis of problem behaviors in problem children, *Journal of Experimental Child Psychology*, 55, 277-294.

McCauley, J. L & Calhoun, K. S, (2008) Faulty perceptions? The impact of binge drinking history on college women's perceived rape resistance efficacy, *Addictive Behaviors*, Vol. 33, (12); pg. 1540.

Millestein, G and lagera, B, (1995). Role of parent control on adolescent tendency to high risk behaviors, *Addiction*, 104, (2); 193.

Parent, E.C & Newman D. L, (1999). The role of sensation-seeking in alcohol use and risk-taking behavior among college women, *Journal of Alcohol and Drug Education* ,44, (2); pg. 12-29.

Reed, E, Amaro, H, Matsumoto, A, & Kaysen, D, (2009). The relation between interpersonal violence and substance use among a sample of university students: Examination of the role of victim and perpetrator substance use, *Addictive Behaviors*, Vol. 34, (3); pg. 316.

Rolison, M. R & Scherman, A, (2003). College student risk taking from three perspective, *the Journal of Adolescence*, 38(152); 689 -705.

Rolison, M. R & Scherman, A, (2002). Factors influencing adolescents' decisions to engage in risk-taking behavior, *Journal of Adolescence*, 37, (147); 585-597.

Stinder, read & black, A, (1984). Cannabis abuse and emotion seeking in college students, *Addictive Behaviors*. 34, (3); 316.

Thuen, F, (1994). Injury-related behaviors and sensation seeking, An empirical study of a group of 14-year-old Norwegian school children, *Health Education Research*, 9, 465-472.

Archive of SID

- Underhill, J, Wakeling, H. C, Mann, R. E & Webster. S. D, (2008). Male Sexual Offenders' Emotional Openness with Men and Women, *Criminal Justice and Behavior*, Vol. 35, (9); pg. 1156.
- Wagner. M. K, (2001). Behavioral characteristics related to substance abuse and risk-taking, sensation-seeking, anxiety sensitivity, and self-reinforcement, *Addictive Behaviors*, 26(1); pg. 115.
- Zuckerman, M, Eysenck, S & Eysenck, H. I, (1978). Sensation-seeking in England and America: Cross-cultural, age, and sex comparisons, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 46, 139-149.
- Zuckerman, M, (1979). *Sensation Seeking: Beyond the Optimal Level of Arousal*, Hillsdale, NJ: Erlbaum.